

розсилається на електронну пошту деканатів та розміщується на сайті бібліотеки.

Отже, працівники бібліотеки максимально сприяють якісному оперативному інформаційному забезпеченню освітнього процесу та науковій діяльності користувачів бібліотеки. Проте в період становлення ринкових відносин комплектування фондів перетворюється для бібліотек на головну проблему, яку ми не в змозі вирішити на сучасному рівні без допомоги державної політики в галузі культури. Ця політика повинна проводитися в декількох напрямках:

- відновлення стабільного державного фінансування бібліотек на комплектування їх фондів;

- пільгове оподаткування бібколекторів, книготоргових фірм і видавництв, які співпрацюють з бібліотеками;

- правове регулювання, що стимулює прийняття місцевих нормативних актів про бібліотечну справу;

- звільнення від податків благодійників та меценатів, які надають допомогу бібліотекам;

- створення пільгових умов для книгообміну між бібліотеками країн СНД, близького та далекого зарубіжжя.

Література:

1. Богачева Р. Комплектование фондов: правовой статус. *Библиотековедение*. 2000. №1. С. 36-43.

2. Долбенко Т.О., Горбань Ю. І. Документні ресурси бібліотек : навч. посіб. Київ : Ліра-Київ, 2016. 348 с.

3. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27 січня 1995 р. № 32/95 [Електронний ресурс]. Верховна Рада України : офіційний веб-портал. URL: <http://https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.08.2021).

4. Кравченко О. Комплектування фонду бібліотеки ВНЗ у сучасних умовах. Вісник Львівського університету. Серія : Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. Львів, 2014. Вип. 9. С. 211–215.

5. Положення про комплектування фонду бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

6. Фоміних В. Комплектування бібліотечних фондів вищого навчального закладу: сучасні технології та вимоги часу. Вісник Львівського університету. Серія : Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. Львів, 2012. Вип. 7. С. 301-305. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlukbit_2012_7_26.pdf (дата звернення: 10.09.2021).

УДК 02:004

О. Б. Таланчук
наукова бібліотека Хмельницького національного університету,
м. Хмельницький

Формування фонду електронних документів у науковій бібліотеці ХНУ

Стаття присвячена питанням наповнення фонду бібліотеки електронними ресурсами. Розглянуто проблеми комплектування електронних ресурсів, їх зберігання та використання користувачами.

Ключові слова: *комплектування бібліотечних фондів, електронні ресурси, електронні бібліотеки, наукові комунікації, мережеві ресурси.*

Процес розширеного виробництва інформаційних ресурсів став однією з найбільш помітних і суттєвих рис сучасної цивілізації, починаючи із середини минулого століття. Немає потреби доводити, що документи, які існують у фондах бібліотек в електронному вигляді, мають переваги, зокрема, більшу відкритість, доступність для отримання науково-освітніх знань. Бібліотекознавці і бібліотекарі-практики констатують, що особливо швидкими темпами зростає попит на електронні ресурси, користування електронними базами даних, посилюється інтерес до повнотекстових документів, представлених в електронній формі.

Сучасна бібліотека – це не лише сховище для книг, а й своєрідний електронний архів, місце, де можна отримати доступ до інформації як на традиційних носіях, так і в електронному вигляді.

Сьогодні майже кожна бібліотека має доступ до мережі інтернету, що дозволяє спростити процес пошуку необхідної інформації. Для читачів, які прийшли до бібліотеки, стає усе більш значимою функція надання доступу до зовнішніх ресурсів, що існують у цифровому вигляді [7].

За останні кілька років через розвиток інформаційних технологій відбулося багато змін у способах передавання і отримання інформації, її використання, опрацювання та зберігання. Все більшої актуальності набуває використання можливостей інтернету щодо швидкого доступу до інформації[1]. Користувачі різних категорій бажають отримувати потрібну інформацію в електронному вигляді і через онлайн-доступ. Це ставить перед бібліотеками, які залишаються головним джерелом достовірної інформації, завдання переходу до формування сервісів в електронному середовищі, вдосконалення роботи завдяки використанню сучасних інформаційних технологій, нових методів та засобів, необхідних для формування фондів бібліотек електронними документами.

Сучасні бібліотеки поступово стають ефективною ланкою між глобальними масивами електронної інформації і сучасним користувачем. З урахуванням його запитів вони можуть відшукувати суспільно значущу інформацію, комплектувати нею свої фонди, готувати її до ефективного використання та успішно задовольняти існуючі запити суспільства актуальною інформацією.

Порівняно з традиційними бібліотеками електронні мають такі переваги:

- доставляють інформацію користувачу на місце її замовлення – достатньо мати комп'ютер, підключений до мережі Internet;
- надають більше можливостей щодо пошуку відомостей та їх опрацювання, оскільки практично будь-яке слово в тексті може бути пошуковим виразом;
- надають можливість спільного використання певної інформації, що значно спрощує завдання фізичного дублювання матеріалів, які використовуються мало, а також забезпечує доступ до унікального документа, за яким раніше потрібно було приїхати в сховище, де він знаходиться;
- надають бібліотекам і архівам можливість забезпечити широкий доступ користувачів до своїх фондів за допомогою представлення їх в комп'ютерній мережі;
- надають можливість бібліотекам постійно підтримувати свої IP в актуальному стані, оскільки оновлення електронної версії документа простіше, ніж друкарської;
- інформація доступна цілодобово і повсюдно;
- інформаційні матеріали можуть бути подані в різних форматах [8].

Основні функції електронної бібліотеки відповідають функціям сучасної традиційної бібліотеки, проте вони модифіковані, оскільки ґрунтуються на широкому використанні сучасних інформаційних технологій.

Як синоніми поняття «електронна бібліотека» використовуються поняття «цифрова бібліотека» і «віртуальна бібліотека». З огляду на форми подання інформації термін «цифрова бібліотека» більш точний, ніж ЕБ, оскільки всі матеріали, що зберігаються в такій бібліотеці, попередньо тим або іншим чином оцифровуються [3]. Для цього бібліотечні

працівники розробляють спеціалізовані інформаційні продукти, щоб задовольнити користувацькі інформаційні запити якісною інформацією за мінімальний проміжок часу.

У науковій бібліотеці Хмельницького національного університету база даних «Електронна бібліотека» функціонує з 2004 року і на початок 2021 року налічує більше 10000 документів. Програмними засобами при цьому забезпечується єдиний інтерфейс доступу з однієї точки до електронних документів.

Електронна бібліотека створювалася з метою:

- забезпечення доступу до документів, надання яких користувачам обмежене (цінні книги, документи в одному примірнику, література з спеціальностей, що тільки відкриваються і не забезпечені достатньою кількістю підручників);
- забезпечення доступу до інформації, яка існує виключно в електронному вигляді;
- надання користувачам якісно нових можливостей роботи з більшими обсягами машинозчитуваних даних;
- підвищення відсотку книгозабезпечення навчальних дисциплін за рахунок повнотекстових електронних версій підручників;
- розповсюдження відомостей про науково-технічні досягнення та інновації в організації навчального процесу ХНУ [3].

Враховуючи бібліотечні практики та досвід впровадження інноваційних форм роботи з електронними ресурсами та фондами, найбільш актуальними стають наступні проблеми:

- 1) придбання електронних ресурсів;
- 2) врахування особливостей і запровадження стандартів їх наукової обробки та каталогізації;
- 3) з'ясування форм і методів консервації та зберігання;
- 4) визначення технічно-програмних засобів роботи з е-ресурсами тощо.

Зокрема, на рівні виконання функцій комплектування це означає, що необхідно використовувати ефективні методики пошуку та аналізу електронної продукції, яка відповідатиме профілю вишу, враховувати інформаційні потреби користувачів, знати потужності технічної оснащеності бібліотеки.

Не менш важливою є проблема, що стосується визначення оптимальних варіантів придбання існуючих видів електронних ресурсів (локальних, мережових та комбінованих). З огляду на власний досвід і практику інших бібліотек можна зробити висновок, що локальні, тобто електронні ресурси на CD-ROM, DVD як накопичувачі інформації, мають відносно короткий вік для їх використання та потребують особливих умов зберігання. Тому можна сказати, що такий вид електронних документів не є досить надійним, до того ж для роботи з локальними носіями потрібно постійно оновлювати програмне забезпечення та технічну комп'ютерну базу бібліотеки [2]. Диски за останні роки втратили свою актуальність, так як інформація в електронній бібліотеці зберігається у цифровому форматі. Тому у 2018 році CD-диски були списані, залишено у фонді лише 3 одиниці.

Сьогодні вже навряд чи можна вважати це предметом дискусії, бо абсолютно очевидно, що використання електронних ресурсів найпопулярніше серед користувачів. Зростання кількості електронних документів, які не мають друкованої версії, переведення друкованих видань в електронну форму зараз дуже актуальне і є одним з головних джерел наповнення електронного фонду бібліотеки. На разі вже створено інформаційний масив оцифрованих друкованих документів з фонду книгозбірні.

У науковій бібліотеці ХНУ база даних «Електронна бібліотека» складається з електронних документів, які розміщені на серверах, мають страхові копії і доступні через мережу Інтернет цілодобово.

Для збільшення обсягів інфоресурсів у політиці комплектування фонду бібліотеки електронними ресурсами треба визначати пріоритети не лише за технологією використання (локальні або мережові видання), а й за іншими параметрами – цільовим призначенням, змістом, періодичністю тощо.

У вільному доступі БД «Електронна бібліотека» знаходяться документи, представлені в інституційному репозитарії ElarKhNU, та наукові видання ХНУ:

- Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук;
- Актуальні проблеми філології та перекладознавства;
- Вісник ХНУ;
- Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах;
- Ком'ютерні системи та інформаційні технології;
- Порівняльна професійна педагогіка;
- Проблеми трибології.

Доступ до інших електронних документів для користувачів мережі Інтернет обмежується. Пошук інформації відбувається в ЕБ шляхом перегляду та/або пошуку з використанням гіпертекстових посилань. Доступ до електронних ресурсів надається з дотриманням авторських прав.

Всі електронні документи, незалежно від носія інформації, підлягають обліку, технічній обробці та каталогізації. Одиницями обліку самостійних локальних електронних видань є примірник та назва. Фізичними одиницями обліку документів без фізичного носія (мережевих електронних документів) є файл. Електронні мережеві видання проходять сумарний та індивідуальний облік. Отримання, облік та копіювання на сервер бібліотеки електронних документів, що надходять від партнерів по обміну, викладачів ХНУ, а також наукову обробку, каталогізацію електронних документів проводить сектор електронної бібліотеки. На мережеве електронне видання, що немає паперового аналога у фонді бібліотеки, створюється запис в ЕК. Реєстрація електронних документів проводиться в БД «Електронна бібліотека» [9].

Отже, електронні фонди бібліотек як альтернативні традиційним є вимогою часу. Тому інноваційних і прогресивних рішень потребують: питання бібліотечної кооперації; забезпечення інформаційних закладів новими технологіями, що допоможе представленню електронних бібліотек або їх елементів на бібліотечних сайтах; узгодження пріоритетів оцифрування власних фондів та створення електронних колекцій.

Список використаних джерел:

1. Державна цільова національно-культурна програма створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI»: затв. постановою Каб. Міністрів України від 17 серп. 2011 р. № 956 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 71. – Ст. 2672.
2. Буліч Н.М. Проблеми формування фонду електронних ресурсів у бібліотеках [Електронний ресурс] / Буліч Н.М., Карпенко М.В. // Імперативи розвитку електронних бібліотек: pro et contra = Imperatives of the Electronic Libraries Development: pro et contra : матеріали міжнар. веб-конф. (м. Харків, 27 берез. 2014 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Наук. б-ка, Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, Центр. наук. б-ка. – Електрон. текстові дані. – Х., 2014. – Режим доступу : library.nlu.edu.ua/biblioteka/Web-konf-2014/Imperatives.pdf. – Назва з титул. екрана.
3. Глухенька, В.О. Електронна бібліотека Хмельницького національного університету-технологічні аспекти створення та використання / В. О. Глухенька // Інформаційні ресурси: створення, використання, доступ. – 2005. – С.22-26.
4. Ключевые проблемы развития коллекций электронных ресурсов : рук. для б-к / Шэрон Джонсон [и др.] ; Междунар. федерация библиотечных ассоциаций и учреждений, Рос. библиотечная ассоциация. – СПб., 2012. – 52 с.
5. Лапо П. М. Введение в электронные библиотеки [Электронный ресурс] / П. М. Лапо, А. В. Соколов. – Электрон. Текстовые данные. – дата доступа 08.07.2009 – Режим доступа : <http://www.iatp.by/handouts/library/elibraries/2-16.htm>.

6. Пасмор Ю. В. Напрями консолідації в інформаційному забезпеченні правової науки України: соціально-комунікаційний аспект : монографія / Ю. В. Пасмор ; Нац. акад. прав. наук України, НДІ прав. забезпечення інновац. розвитку. – Х. : Юрайт, 2013. – 273 с.
7. Положення про електронні освітні ресурси : затв. наказом М-ва освіти і науки України від 1 жовт. 2012 р. № 1060 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 80. – Ст. 3231.
8. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства України на 2007–2015 роки : Закон України від 9 січ. 2007 р. № 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.
9. Таланчук, О.Б. Електронна бібліотека - потреба часу / О. Б. Таланчук // Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів. – 2012. – С.90-96.
10. Таланчук, О.Б. Електронна бібліотека - нові можливості / О. Б. Таланчук // Університет. – 2012. – №9 (Спецвипуск) : Науковій бібліотеці - 50. – С. 5.

УДК908(477.43):[37+001]:[027.7:378.4(477.43-21)КПНУ:378.014.43

Л. В. Резнічук
(м. Кам'янець-Подільський)

ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТА ВИКЛИКИ ЧАСУ

Анотація: В статті йдеться про вплив пандемії COVID-19 на обслуговування користувачів у бібліотеках та розширення дистанційного інформаційно-бібліографічного обслуговування

Ключові слова: бібліотека, інформаційне обслуговування, віддалений користувач, база даних, дистанційне навчання.

Бібліотеки закладів вищої освіти постійно розвиваються, удосконалюють структуру і бібліотечні технології, впроваджують нові форми і методи обслуговування, стають інформаційними центрами. Все це сприяє реалізації місії бібліотеки – створення простору для максимально комфортного, якісного задоволення інформаційних потреб освітнього процесу та наукових досліджень університету.

Бібліотеки як середовище формування інформаційних ресурсів суспільства покликані накопичувати, синтезувати та пропонувати суспільству інтелектуальний інформаційний продукт на різноманітних носіях інформації. Стратегія розвитку бібліотеки неможлива без використання новітніх інформаційних технологій, які охоплюють основні технологічні процеси – від формування до ефективного використання бібліотечно-інформаційних ресурсів.[7, с.140]

Сучасні бібліотеки виконують функції збирання та систематизації знань, надання вільного доступу до своїх ресурсів та контенту міжнародних баз даних і наукових видавництв.